

БУРШТИН ІЗ КОМАХОЮ ВСЕРЕДИНІ

— Ч-ч-ч...ш-ш-ш!...

Сьогодні навіть сосни шуміли по-іншому, ворущачи тяжчу й більшу від лісу тишу — ніби нашептували щось по-змовницьки. І оте шептання солодко віддавало луною у вухах чоловіка, який ішов лісом.

— Ти багач, багач...ч-ч-ч!.. Ч-ч-ч...ш-ш-ш...

А сніг опускався повільно. Він був першим, м'яким, легким, ніби розсипаний пух, знехотя чіплявся на зелених голках сосен, утворюючи шати, щоби потім зірватись із гілок від легкого подиху вітру й підступно сипонутися холодом за комір мандрівникові.

Та Роман на то не зважав, він брів, майже по коліна вгрузаючи у цей білий пух. Саперна лопата і невелике кайло гойдались у нього за спиною, прикріплені до заплічної ноші, та при кожному необережному кроці болісно стукали в спину. Його поклада була не з легких: наплічник туго набитий харчами й різним спорядженням. Від цієї ваги чоловік провалювався у сніг майже за кожним кроком, тому й просувався дуже повільно.

Пройшовши отак лісом кілька сотень метрів, Роман зупинився біля товстого стовбура, обмів кору рукавицею, намацав зарубку.

— Ні, не збився, правильно йду! — вимовив сам до себе.

Пошкріб пальцями свіжий надріз, потім уперся рюкзак об дерево, постояв трохи, віддихався і побрів далі. Мандрівник іноді зупинявся, щоби перевести дух

перечіплявся за коріння, падав, піднімався й знову біг. Серце несамовито калатало, воно, здавалося, було всюди: у вухах, у роті, в горлі. Солонувата, тягуча слина заліплювала рот, збивала дихання, та він не зупинявся.

Як далеко забіг у ліс, не знав. Вже давно поминув рідколісся та все продирався далі й далі, крізь сухі гілки Чорного сосняку. Сюди, в цей далекий ліс, ніхто із сільських не заходив — ягідник тут не ріс і грибів ніколи не було. Тягнувся ліс ген під Білорусь і далі не знати куди, в безкраї мочари. Одне слово — «поліська тайга».

— Тепер не наздоженуть, — відсапувався Роман. — Сюди навіть лосі рідко заходять.

Він знесилено впав на землю, засипану зіпрілою глицею. Сосни були такі високі, що, здавалося, верхами впирались у самісіньке небо. У вузьких прорізах поміж верхівок виднілися шматки порваних хмар. І тиша. Роман усе ж сторожко прислухався — лише шум верховіть.

Він на кілька хвилин упав у забуття на колючому килимові, повсюдно всипаному сухою глицею і шишками. Чи то провалився у глибокий сон од перевтоми, чи втратив свідомість, відчуття часу і реальності від перенапруги, а може, то на генному рівні спрацював самозахист. Люди, які живуть увесь час серед лісу, серед природи, ще не втратили оту властивість відновлювати сили від рідної землі, від дерев, од лісу. Вони, як герої казок, набираються сили, отак відлежуючись, вдихаючи запах хвої та прілої глиці.

Отямившись, утікач сів та не міг зрозуміти, де він і як звідси вибратися. Роман підвівся й став шукати свої сліди, щоб за світла повернутися назад. Та марно. В такому густому соснякові вечір падає раптово, ніби тяжка завіса — ще за кілька хвилин ураз не бачиш навіть за кілька метрів перед собою.

— Холера б мене взяла, чого так далеко заперся, певне, вони ще в Мар'яновій лощині відстали? А я, наче дурень, далі побіг. Може, краще було й не втікати? Відсидів би п'ятнадцять «суток», відсипав би трохи бурштину, як того

Усіх відпустили зразу. Роман просидів п'ять діб, ще й під ребра натовкли. Потім його Наталка грошей позичила, заплатила — відпустили. Його артіль і далі має бурштин тією ж помпою, хоча дільничний обіцяв перед начальством, що поріже її. Миють собі справненько, а на місці Романа вже інший робітник.

— Як же, хлопці, ми ж разом починали?

— Ти, Романе, довгого язика маєш, тому йди собі й десь в іншому місці пошукай роботи. Сам Мілентійович просив тебе в шию гнати, тож вибачай! Тепер він «криша». А будеш і далі язика розпускати... Можеш випадково спіткнутись і головою в кар'єр... Зрозумів! Дружба дружбою, а нам треба сім'ї годувати.

Роман добре знав: тут хлопці не жартують. Бачив, як кілька днів тому Сашка Римара витягали синього з ями. Кажали, не хотів платити кому треба. Розумів, що Мілентійович і його нові «крючки» дарма не погрожуватимуть, тут усе схоплено — «клондайк». Навіть на державному заводі, де Роман працював кілька місяців, добре знають про місцевих старателів, але це їх влаштовує. Списують усе на «копачів», мовляв, порожній горизонт, усе «вимили», а самі намитий бурштин перекупникам сплавляють. Підприємство ніби збиткове, а зарплата йде, і до зарплати — усім добре.

Роман довго не міг знайти роботи — Мілентійович постався; ніхто зі своїх не брав, поки не пристав до «дикої» артілі. Та бригада напивала набагато менше, доводилося копати вручну глибокі ями й працювати чи не з останніх сил. Усі кращі ділянки захопили Мілентійовичові «крючки». Та й тут на слабких ділянках їм спокою не давали. Раз навіть до бійки дійшло, замалим не порізалися — «крючки» хотіли зігнати їх із «своєї» землі. Та нічого, владнали, почали за «кришу» платити — втряслося.

Наталка, дружина Романа, не натішиться; черевики, костюма їй справив, дочці обнови, телевізор, холодильник під саму стелю — все як у людей. Півроку добре було. Роман

Відсидів, прийшов додому. Знов усе, як у перший раз: артіль його розігнали, на їхньому місці «крючки» «миють». День лежав, не вставаючи, тільки кутив. Дружина втішала:

— Нічого, Романчику, не переживай. Підеш у кар'єр.

— Та який там заробіток — 1500 гривень, і ті раз на показ. Може, хіба в Київ поїхати? Та всі звідти уже поприїжджали. Криза — ніхто платити не хоче. Нащо я ще здуру взяв той кредит. Холодильник, телевізор, ліжко... Трясця його!.. — Він зопалу так стукнув кулаком по билу, що аж Наталка відсахнулася. — Тепер чим віддаватиму? Піду сам у ліс, ногами копати буду!

— Ромцю, не йди, впіймають — заб'ють.

— А ти скажи, що в Москву поїхав. Я облаштую землянку і ногами буду мити. Намию, щоб із боргами розрахуватись. А тоді заберу вас, і виїдемо звідси із цієї радіації. Он в Оленки щитовидна знову збільшилася. Купимо хатинку десь біля моря.

Усе літо Роман ходив у далекий ліс ніби заготовляти дрова, а сам будував подалі від цікавих очей землянку, запасався продуктами. А потім ногами, під ліхтарик, почав тихенько копати.

«От тобі й поліський Клондайк — «Колондайк», як жартома називають поліщуки, золота лихоманка, точніше — бурштинова. Не раз уночі, миючи шорсткі камінці, він згадував Джека Лондона, оповіданнями якого зачитувався в дитинстві. Хто ж знав, що скоро він стане героєм тієї «лихоманки».

Та все ж його вистежили — тут навіть дерева мають очі. Певно, хтось шепнув Мілентійовим «крючкам». Роман знав: попадись їм до рук — не помилують, тому і кинувся в таку гущавину.

Що вже тут удіяти, він, який, можна сказати, виріс у лісі — тепер заблукав. Темніло, а Роман ішов, не знаючи

родовища лежали далеко на півдні, можливо, кілометрів п'ятдесят, а то й більше.

Роман збирав камінці, й руки у нього тремтіли. Тепер його Наталка не буде плакати від злиднів, не тягатиме ніжними руками тяжких відер для свиней, не возитиме на базар бараболі, аби купити хліба. Він же не раз казав їй, що вони обов'язково розбагатіють, але вона тільки вимушено усміхалась. Ой, як йому хотілося розповісти їй про знахідку, розповісти прямо зараз. Як би вона зраділа, спочатку не повірила б, а потім зраділа...

Ніколи й нікого не кохав Роман так, як свою Наталку. Може, щось колись і було до неї, але то не те... А Наталку він полюбив раз і назавжди, й нікого в нього не було ріднішого у цьому світі. Нікого, крім Наталки і семирічної дочки. Тепер він подарує своїм дівчатам справжнє свято.

— Спершу куплю «Джипа». Та ні, «Тойоту», як у того «чувака», котрий скуповує бурштин. Класна в нього «тачка». І поїдемо до моря. Свиней і хату віддам братові, хай хазяйнує.

А самі геть звідси! От, на прощання, глянути б на морду Мілентія, коли під'їду на тій «Тойоті».

Роман вдоволено усміхався, рачкуючи по мокрому сніжку і жадібно розгрібаючи мох. Він говорив ніби з вітром, що шумів угорі, дістаючи все нові й нові вузлуваті згустки скам'янілої смоли. Збоку могло здатися, що дорослий чоловік з'їхав із глузду, риючись, як дитина, в землі. Скоро він наскладав чималу купку.

— Ніколи не думав, що збиратиму бурштин, як картоплю, — переривши весь мох, як свиня в пошуках жолудів, Роман помітив: що на віддалі більше десяти метрів від берези сонячні камінці зустрічалися дуже рідко, а далі й зовсім зникали. Він спробував рити руками, та тільки болісно збив нігті — коріння під мохом сплелось й заважало роботі. Витягнувши зраненими руками ще кілька чималих камінців, Роман зупинився — потрібен був інструмент. І тільки тепер він згадав, що заблукав.

й коли пелена стала накочуватися все частіше, тоді Роман зупинявся, нахилив низько голову й так, обіпершись на дерево, відпочивав.

— Хоч би не зомліти. Поки йду, може, вовки мене й не зачеплять, бо ще не зима і в них їжі вдосталь, але коли засну... — він кілька разів падав, зачіплюючись у темноті за пеньки, та знову вставав і йшов. Так змагаючись із лісом, голодом та втомою, Роман провів усю ніч. Вилізти на дерево не мав сил, тож змушений був рухатися. Щось ніби водило його, він кілька разів проходив майже поряд із своєю земляною, та ліс тільки шумів десь зверху й відводив його вбік. Тільки під ранок, майже непритомний, Роман почув шум київської траси, що розтинала ліс навпів, і далекий гавкіт собак. Тепер він міг безпомилково орієнтуватися.

— Може, піти додому й розповісти Наталі? Ні, Мілен-тійович, якщо дізнається, що це я вчора від них утікав, тоді гаплик, нічим не відкуплюся.

Ще кілька годин ходіння лісом; інколи поповзки, інколи спираючись на кожну деревину, і Роман таки втрапив до своєї землянки. Найперше, заповзши всередину, потягнувся до їжі й став запихати хлібом рота, та біль у животі зупинив його. Він закашлявся, майже силоміць пальцем виколупав із рота ще не прожований кусень. Знав же, зараз напхатися — рівнозначно вмерти. Тоді взяв зі столу маленький шматок шкоринки й почав повільно смоктати його. Через кілька хвилин він заснув.

Три дні Роман не міг піднятися, його мучили лихоманка й безсилля. Та чоловік не здавався — відпоював себе чаями й лісовим зіллям. Молодий організм швидко поновив сили, й ось він, уже нав'ючений спорядженням і провізією, вирушив у дорогу, по молодому снігу.

— Якщо не буде сильних морозів, я ще до Різдва встигну накопати камінців і повернутися додому. Хоч би не прихопило морозом сильно землі. Ні, в село я бурштину не понесу,

за Романа, ще й інерція зробила свою справу, тому зразу ж повалив молодого чоловіка на дно ями й заходився душити. Розпашіле лице нападника закрило все небо над Романом. Старателю бракувало повітря. Він, як рибина, плямкав ротом, намагаючись вирвати з-під чіпких пальців душогуба хоч ковток кисню. Та дарма, тільки хрипкі звуки викочувались із горла, а в очах стало темніти. Руками Роман махав безтямно, намагаючись відіпхнути харцизника. На мить йому це таки вдалось, і тоді він, підкинувши животом бандита догори, звільнив коліно й сильно вдарив його в пах. Той застогнав, раптово обм'як, послабивши хват на шиї Романа. Наш старатель зі свистом набрав повні легені повітря, аж потьмарилося в очах. Але Роман не зомлів, знав: замешкайся він хоч трохи — й поплатиться життям. Він жилаво вивернувся й осідлав противника. Той був одягнутий у важку куртку, та й неймовірний біль відняв силу для боротьби. Роман вихопив із халявки тяжкого мисливського ножа. Йому не раз доводилося різати цим ножом кабана, та й на звіра ходив, тому рука у нього не тремтіла. Мить, і все було б скінчено. Та на якусь частку секунди очі Романа впіймали погляд уже не грізного душогуба, а жертви. Із криваво-червоних вони трансформувалися в блідо-голубі, повні сліз і переляку. На відточеному лезі ножа застиг жах переможеного ворога. Занесена для удару рука Романа мимохіть опустилася.

«Господи, що ж це я ...» — блискавкою різонула думка.

Відкинув нападника вбік і вилаявся:

— Ах ти ж, скурвий сину! Що це надумав?! Ти ж мене мало не вбив. Я тебе зараз заколю, як свиню!

— Змилуйся, чоловіче. Нечистий підбив. Розум потьмарився. Я по твоїх слідах ішов, а потім побачив, скільки ти каміння нарив... відпусти, в мене жінка тяжко хвора.

— У тебе жінка!... а в мене що?.. можна отак сокирою? — Роман знову замахнувся ножом. Злість у ньому аж кипіла. Він ледь стримував себе.

— Не вбивай! — відсахнувся переляканий харцизяка. — Я, коли побачив стільки янтарю, то зразу здурів. Моя Марія

його Наталку. Та Роман не видав своїх почуттів, а лише стріпнув головою і зло вимовив:

— Слухай, не скигли, а то трісну кілком поміж очі! Теж мені мужик. Візьми он мою торбу, збери бурштин і неси собі додому!

Той, який сидів у ямі, скиглити перестав, але продовжував хитатись, як заведений, ніби його справді вперіщили кілком по голові.

— Чого сидиш, вилазь, чи вже оглух? — Роман сплюнув з губи тютюн, що прилип від цигарки.

— Ти жартуєш, чоловіче?

— Бери, тут тільки самородки, думаю, вистачить! Та менше патякай і нікому зразу весь бурштин не показуй. Продавай по кілька камінців, і в районі!

— Чоловіче, це правда чи ти кепкуєш із мене? — огрядний чоловік розгублено підвівся, не ймучи віри вухам.

— Бери, кажу, поки не передумав!

— Не жартуй так, краще приріж!

— Тобі б варто було відрізати твої свинячі вуха. Та йди вже, і щоб ноги твоєї я більше тут не бачив!

Чоловік вибрався з ями й узявся тремтячими руками скидати в мішок розкиданий бурштин. Він усе чекав, що Роман під кінець оглушить його чи всадить у нього ножа. Але той продовжував курити, сидячи на ватяній куртці.

— Ти що, святий? Я ніколи не зустрічав у житті такої людини, яка б отак, після всього... Як же мені тобі віддячити? Я вік за тебе молитимусь. Як хоч звати тебе, чоловіче?

— Яка тобі різниця. Скажеш, Миколая в лісі зустрів.

— А як же ти? Давай поділимо. Тобі ж теж потрібні ці камінці.

— Бери, я собі ще накопаю!

Роман того дня працював до ночі, а на вечір розвів багаття просто в ямі, щоб мороз, який посилювався, не прихопив ґрунту. А ще він не хотів привертати уваги — мало хто

змах топірця. Потім почув глухий, неприємний тріск зламаного черепа.

До Романа в яму скотилася перерубана навпіл міліцейська шапка. Мілентій, у судомах, ще встиг натиснути на спусковий гачок, і серед лісу гримнув новий постріл, зносячи гілки зі сосни навпроти. Далі Роман ще побачив, як упало навznak, неприродно посмикуючись, тіло дільничного, а з голови Мілентія струмував фонтан червоної рідини. Потім зникло все, Романа накрила червоно-темна ковдра мороку.

Зранку хурделило. На зупинці кілька людей, тулячись од холоду в пальта, чекали першої маршрутки. Це були переважно селяни, які їхали продати перед святами щось із вирощеного на городі чи у хліві. До гурту підійшла молода висока вродлива жінка, тягнучи на санчатах два чемодани. Вдягнута вона була, як на цю пору, не дуже тепло. Довге болонове пальто зі штучним коміром і теплий в'язаний берет. Позаду неї йшла ще заспана донька.

— Наташо, а куди це ти так спозаранку? Ще й доньку взяла... На базар, чи що? — до жінки підійшла сусідка, яка щодня скуповувала в пенсіонерів молочне і їздила цією маршруткою на базар з повними сумками.

— Та, зібралися до родичів на свята.

— А де ж твій Роман, ще не вернувся з Москви?

— Ой, не знаю, може, знайшов собі там москальку.

— Щось на твого не схоже. Він же на тебе дмухає. А ти чула, кажуть, Мілентієвич, «участковий» наш, пішов на «охоту» і не повернувся? Приїхала з району сила-силенна міліції, два дні шукали. Може, вовки роздерли?

— Сам як вовк був, то, може, і роздерли.

— То ти кажеш, не чути нічого від твого?

— Ви ж знаєте тих чоловіків — не встигне від спідниці відійти, як уже за другою увивається.

— Може, ти і правду кажеш. А що, хоч гроші шле? — недовіжливо глянула на Наталку сусідка.

ЗМІСТ

Бурштин із комахою всередині	5
Стежки, протоптані на небі	23
В очікуванні Святого Миколая.....	32
Стриптиз на хлібові	39
Заговорені.....	46
Поштові ластівки	54
Борг	65
Вовчиха. <i>Повість</i>	76
Осінній шелест. <i>Новела</i>	108
Смерть Антона Сергійовича. <i>Оповідання, написане за базарною хронікою</i>	123
Еротичний запах грибів. <i>Новела</i>	131
Старе дерево не пересаджують. <i>Новела</i>	138
Відлуння дитинства. <i>Новела</i>	141
Вода пам'ятає. <i>Нарис</i>	146
Легенда про поліський рай.....	149
Свати їдуть. <i>Гумористичне оповідання</i>	152
Болівар вивезе і двох.....	157